

Gabriela Serena Petrescu

LEGITIMA APĂRARE A STATELOR

www.editurauniversitara.ro

GABRIELA SERENA PETRESCU

**LEGITIMA
APĂRARE
A STATELOR**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2012**

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Nistor Tănăsescu
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice
(C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PETRESCU, GABRIELA SERENA

Legătura apărare a statelor / Gabriela Serena
Petrescu. - București : Editura Universitară, 2012
Bibliogr.
ISBN 978-606-591-366-0

34

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065913660

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul autoarei.

Copyright © 2012
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 /
0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
CAPITOLUL I	
Introducere	13
CAPITOLUL II	
Istoricul conceptului de legitimă apărare	23
CAPITOLUL III	
Condițiile legitimei apărări	33
Secțiunea 1. Atacul armat	34
Secțiunea 2. Identificarea agresorului	44
Secțiunea 3. Lipsa alternativei	46
Secțiunea 4. Urgența	48
Secțiunea 5. Necesitatea	50
Secțiunea 6. Proportionalitatea	52
CAPITOLUL IV	
Forme speciale ale legitimei apărări	57
CAPITOLUL V	
Istoricul, organizarea și funcționarea O.N.U.	82
CAPITOLUL VI	
Eșecul O.N.U.	104
CAPITOLUL VII	
Concluzii	128
Bibliografie	131

Cuvânt înainte

Lumea în care trăim este măcinată de numeroase conflicte armate. Profesorul Michael Glennon de la Tufts University, SUA, fost director de studii la Academia de Drept internațional de la Haga, scria în 2002 că între 1945 și 1999 un număr de 126 de state, membre ONU, au fost implicate în 291 conflicte militare în care au murit peste 22 de milioane de oameni. Sistemul internațional pare a reuni două universuri paralele, unul al normelor de drept internațional și al instituțiilor care ar trebui să dea viață acestor norme și un altul, cel al realităților în care zeci de milioane de oameni sunt torturați și masacrați cu sălbăticie. Din nefericire, războaiele generate de conflicte tribale, etnice sau religioase nu caracterizează epocile demult trecute. Genocidul din Rwanda s-a petrecut în 1994, în urmă cu doar 17 ani. Tribul majoritar hutu a exterminat, cu o sălbăticie cumplită, aproape un milion de oameni din tribul minoritar tutsi în mai puțin de trei luni. Peste două milioane de locuitori s-au refugiat în țările vecine. Numeroase conflicte din Orientul Mijlociu, dar și cel din fosta Iugoslavie au fost generate de tensiuni de natură etnică și religioasă.

În acest context tensionat, consider că prezenta lucrare ce abordează problematica legitimei apărări a statelor este de mare actualitate.

Am considerat util ca abordarea acestei tematici să nu fie una scolastică, de tipul unui manual și, din acest motiv, nu am plecat de la contextul general al răspunderii statelor și de la analiza tuturor conceptelor aflate în conexiune cu legitima apărare. O carte cu un asemenea subiect nu este, de regulă, cumpărată decât de un număr restrâns de specialiști în drept internațional public, specialiști care cunosc, deja, foarte bine abordarea „clasică“.

M-am străduit să aduc în discuție idei mai noi, bazate pe lucrări mai puțin cunoscute, uneori controversate, care abordează această temă, iar în comentariile personale pe care le-am făcut am plecat de la fapte, de la realitățile lumii în care trăim. Unele din aceste comentarii ies din sfera dreptului internațional și trec în domeniul relațiilor politice internaționale și al sociologiei.

Din păcate, majoritatea specialiștilor din domeniul dreptului internațional public tind să considere contextul real un subiect tabu și enunțarea unor adevăruri evidente, inacceptabilă. Această atitudine se poate justifica prin reticența de a-și submina poziția profesională, dar mai ales prin obsedanta „corectitudine politică“, impusă și repetată la infinit în absolut toate domeniile și la toate nivelurile. Nu ar trebui să uităm, însă, că în numele „corectitudinii politice“ mulți șefi de state aveau discuții diplomatice cu Jean Bedel Bokassa, președintele Republicii Centrafricane, căruia îi plăceau foarte mult diplomații. Îi plăceau atât de mult încât în 1979, când a

Legitima apărare a statelor

fost înlăturat de la putere, în frigiderul său s-au găsit părți din trupurile unor diplomați care „dispăruseră” prin respectiva republică. Tot această „corectitudine politică” ne interzice să observăm inegalitatea evidentă a statelor și tot în numele „corectitudinii politice” se susține că ONU este o instituție eficientă și democratică, în care interesele marilor puteri nu au nici o relevanță și ni se tot repetă că omenirea a ajuns „pe înalte culmi de civilizație și progres”. În lumea reală, însă, majoritatea statelor sunt conduse în stil dictatorial, regimurile politice din numeroase țări arabe sunt schimbate de puteri străine, cu rezultate dezastruoase, iar pe timp de război sunt abolite nu doar legile, ci și minima aparență de civilizație a omului modern.

În mediile specialiștilor în drept internațional și diplomaților se vehiculează frecvent ideea că existența ONU și a altor organizații internaționale, convențiile și tratatele internaționale în vigoare și eforturile diplomaților au prevenit un al treilea război mondial și au asigurat pacea. Evident, există mult adevăr în aceste afirmații, dar nu putem să nu ne întrebăm cât de mult a contribuit la stabilitatea relativă a lumii așa-numitul „echilibru al terorii”. Conceptul, bine primit și acceptat de specialiștii în relații politice internaționale, este mai puțin agreat de profesorii de drept internațional. Nu este întâmplător faptul că acest concept a apărut la doar zece ani de la semnarea Cartei ONU, în 1955, și a fost utilizat și de președintele Kennedy în 1961, în discursul său de investitură. Era o recunoaștere a faptului că puterea statelor, puterea lor militară și puterea lor economică, reprezintă un factor mult mai important și mai eficient decât normele dreptului

internațional. Realitatea a demonstrat că normele dreptului internațional au fost încălcate sau nu au fost aplicate în numeroase cazuri. Dacă legea nu se aplică, ea devine irelevantă. Dreptul internațional este greu de aplicat prin natura sa, deoarece se adresează unor state suverane, care sunt conduse de lideri destul de imprezvizibili. Izolarea normelor internaționale într-un turn de fildeș este o greșeală care poate avea consecințe dezastruoase, deoarece le subminează credibilitatea și distruge încrederea oamenilor în instituțiile internaționale. Rolul dreptului este acela de a modifica în mod pozitiv realitatea, iar când acest lucru se dovedește, decenii de-a rândul, imposibil, dreptul trebuie să se adapteze realității.

Peste câțiva ani se vor împlini șapte decenii de la înființarea ONU, dar omenirea nu s-a schimbat foarte mult. O organizație care trebuia să asigure pacea planetei, dar care nu a reușit să prevină aproape 300 de conflicte militare în care au murit peste 22 de milioane de oameni ar trebui schimbată în profunzime. Oricare din cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU poate să-și exercite dreptul de veto și celelalte 192 de Națiuni nu mai pot să intervină pentru stoparea unor războaie sălbatice și primitive.

Sălbăticia și primitivismul nu sunt caracteristice doar unor state africane măcinate de decenii de conflicte tribale, de foame și de corupție. Ele pot fi întâlnite chiar și în inima Europei. Cel mai grăitor exemplu este războiul din fosta Iugoslavie, în care oameni care conviețuiseră pașnic vreme de decenii au început să se masacreze din motive religioase și etnice. La sfârșitul secolului XX au existat lagăre, au fost descoperite mii de cadavre în gropi comune, iar mii de civili au

Legitima apărare a statelor

fost uciși cu bestialitate. Dacă în primul război mondial doar 5% din morți s-au înregistrat din rândul civililor, în războaiele „mo-derne” aproximativ 75% din morți și răniți se înregistrează din rândul civililor.

În concluzie, deoarece cruciadele, tortura și atitudinile coloniale au rămas cât se poate de actuale, singurul element modificat fiind gradul de ipocrizie, consider că dreptul și organizațiile internaționale ar trebui să se concentreze asupra limitării violențelor printr-o legislație aplicabilă și asupra constituirii unor mecanisme funcționale de stopare a conflictelor și nu pe multiplicarea lor printr-o abordare idealistă a unei societăți brutale și prin negarea naturii umane, încă primitivă în esența sa.

Gabriela Serena Petrescu

CAPITOLUL I

Introducere

În dreptul internațional există un principiu care împiedică recurgerea la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile internaționale. El este enunțat în art. 2 par. 4 din Carta Națiunilor Unite în felul următor: „*Toți membrii organizației se vor abține, în relațiile lor internaționale, de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite*”.¹

Precizarea „*în relațiile lor internaționale*” reflectă faptul că forța este interzisă pe plan extern, nu în problemele interne. Deși majoritatea conflictelor armate de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și până în prezent au fost războaie civile, dreptul internațional tratează războiul civil ca pe o problemă strict internă, cu excepția conflictelor legate de dreptul popoarelor la autodeterminare. Dreptul internațional nu interzice revoluția; de ea trebuie să se ocupe statul.² Dacă revoluția reușește, se pune problema recunoașterii oficiale a situației rezultate. Dacă eșuează, rebelii sunt pe-

1. Apud Adrian Năstase, Bogdan Aurescu, *Drept internațional contemporan. Texte esențiale*, Regia Monitorul Oficial, București, 2000, p. 12.

2. Malcom N. Shaw, *International Law*, Sixth Edition, Cambridge University Press, 2008, p. 1149.

depsiți de stat ca infractori. Ajutorul dat rebelilor este considerat contrar dreptului internațional. Declarația cu privire la principiile dreptului internațional din 1970 a stabilit că „niciun stat nu va organiza, ajuta, finanța, incita sau tolera activități subversive, teroriste sau armate menite să răstoarne prin violență regimul altui stat și nici nu se va amesteca în luptele civile din alt stat”.³

Pe de altă parte, opinia majoritară în dreptul internațional este că ajutorul dat guvernelor recunoscute de comunitatea internațională este legitim, mai ales când se demonstrează că revoluția este condusă sau încurajată de alte state. În practică, cel mai frecvent, ajutorul este de ordin economic și umanitar. Totuși, ajutorul substanțial acordat unui guvern aflat clar în pragul colapsului ar putea fi considerat un amestec în problemele interne ale unui stat.

Uneori, rebelii nu primesc niciun ajutor extern. De asemenea, cei care solicită sau autorizează intervenția străină pot să nu fie recunoscuți ca autoritate legitimă a statului în cauză.⁴ Eu cred că se poate ajunge la situații paradoxale, în care un dictator să-și dea consimțământul pentru o intervenție străină orientată contra unor insurgențe ce luptă pentru dreptate. Nu orice regim dictatorial pare dictatorial privit din afară, mai ales prin prisma anumitor interese economice.

Chiar și în cazul guvernelor legitime, literatura de specialitate prevede anumite limite acestor intervenții. Consimțământul trebuie să fie real, liber exprimat, să se refere la

3. Malcom N. Shaw, *Op. cit.*, p. 1153.

4. Antonio Cassese, *International Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2005, p. 370.

Legitima apărare a statelor

situația concretă, iar intervenția nu trebuie să fie contrară principiilor Cartei sau normelor de *jus cogens*.⁵ Spre exemplu, consimțământul nu poate fi folosit ca scuză pentru atrocitățile comise împotriva populației sau apropierea unei părți din teritoriu.

Se poate observa că amenințarea cu forța este plasată înaintea folosirii efective a forței. O posibilă explicație ar fi climatul politic existent la data redactării Cartei – statele nu se așteptau prea curând la un nou război. Un alt motiv ar fi accesibilitatea acestui mijloc de agresiune, care nu implică riscurile unui atac militar, însă poate da aceleași rezultate. Într-adevăr, e o armă ce poate fi folosită oricând, de către oricine, deoarece interdicția din Cartă nu se referă doar la amenințările credibile.

În doctrină s-au dat ca exemple de amenințare cu forța propaganda de război, precum și activitățile și demonstrațiile militare ale unui stat, desfășurate la frontiera altui stat.⁶

Trebuie făcută distincția dintre amenințarea cu forța și pregătirea folosirii ei. Amenințarea cu forța constituie un mijloc de constrângere alternativ folosirii efective a forței, pe când, în cazul planificării și pregătirii unui atac, decizia de a folosi forța a fost deja luată.⁷ În plus, pregătirea unui atac armat este adesea ținută secretă, pe când amenințarea cu forța trebuie să ajungă la cunoștința statului vizat pentru a-și produce efectul coercitiv.

Formularea vagă „în orice alt mod incompatibil cu scopu-

5. *Ibidem*, p. 371

6. Gheorghe Moca și Mircea Dușu – *Dreptul internațional public*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 133.

7. Marco Roscini, *Threats of armed force and contemporary international law*, *Netherlands International Law Review*, 2007, p. 230.

rile Națiunilor Unite“ a dus la interpretări contradictorii în doctrină. În concepția teoriei realismului juridic, în conformitate cu care dreptul trebuie interpretat având în vedere necesitățile realităților internaționale contemporane, formularea în cauză ar permite folosirea forței atunci când nu este îndreptată împotriva independenței politice sau integrității teritoriale a unui stat și când folosirea forței urmărește protejarea unui scop al Națiunilor Unite (de exemplu, apărarea drepturilor omului).⁸

Pe de altă parte, o interpretare bazată pe regulile consacrate în Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor (inclusiv regula referitoare la luarea în considerare a voinței inițiale a părților și a lucrărilor preparatorii) conduce la ideea că formularea art. 2, par. 4 a avut drept scop o interdicție cât mai largă a folosirii forței și nu crearea de excepții de la interdicția folosirii forței.

Bineînțeles că orice regulă are și excepții. Excepția clasică de la principiul interzicerii forței pe plan internațional este legitima apărare. Ea este menționată în art. 21 al Proiectului de articole al Comisiei de Drept Internațional privind răspunderea statelor pentru fapte internaționale ilicite: „*Caracterul ilicit al faptului unui stat este înlăturat dacă acest fapt constituie o măsură licită de legitimă apărare luată în conformitate cu Carta Națiunilor Unite*“.⁹

Deoarece acest articol face doar o trimitere la Cartă, se-diul principal al materiei în ce privește legitima apărare ră-

8. Ion Gâlea, *Principiul interzicerii folosirii forței și amenințării cu forța – evoluții în dreptul internațional contemporan*, lucrare de doctorat la Facultatea de Drept a Universității București, p. 3, nepublicată.

9. *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*, 2001, p. 6, <http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments>.

Legitima apărare a statelor

mâne art.51 din Carta Națiunilor Unite. Acesta precizează următoarele: „Nicio dispoziție din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului inerent de autoapărare individuală sau colectivă în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui membru al Națiunilor Unite, până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Măsurile luate de membri în exercitarea acestui drept de autoapărare vor fi aduse imediat la cunoștința Consiliului de Securitate și nu vor afecta în niciun fel puterea și îndatorirea Consiliului de Securitate, în temeiul prezentei Carte, de a întreprinde oricând acțiunile pe care le va socoti necesare pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale”.¹⁰

Din redactarea art. 51, mai ales din expresia „până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare”, se deduce faptul că legitima apărare are caracter subsidiar (doar dacă nu intervine Consiliul de Securitate) și temporar (până când intervine Consiliul de Securitate, când legitima apărare trebuie să înceteze).

În opinia mea, aceste restricții sunt excesive. Dacă „legitima apărare” a statului este într-adevăr legitimă, nu văd de ce ea ar trebui întreruptă la sosirea trupelor Consiliului de Securitate, deoarece forțele combinate ale Consiliului și ale statului agresat ar copleși mai repede trupele năvălitoare, iar conflictul s-ar încheia mai repede și cu mai puține pierderi de vieți omenești. În plus, soldații statului-victimă sunt mult mai motivați să lupte pentru apărarea suveranității propriului stat decât soldații străini trimiși de Consiliul de Securi-

¹⁰. Apud Adrian Năstase, Bogdan Aurescu, *Op. cit.*, p. 24.

tate, care, deși sunt profesioniști, au același nivel de motivație ca și mercenarii din Evul Mediu. Pe lângă această problemă, mai apare și ambiguitatea expresiei „măsurile necesare”, care pot fi nu doar militare, ci și de presiune politică ori cu caracter economic; alegerea lor este la latitudinea Consiliului de Securitate. Aceasta înseamnă că statul-victimă ar trebui să înceteze să se mai apere dacă statului-agresor i s-a impus sancțiunea unei blocade?

Această ipoteză ar fi în contradicție cu un alt termen folosit în art. 51 și anume „*inerent*”, prin care se recunoaște faptul că dreptul la autoapărare nu este creat prin Cartă, ci el preexistă și este fundamental sistemului statal.¹¹ Într-adevăr, prin folosirea acestui termen se sugerează că reglementările anterioare cu privire la legitima apărare nu au fost abrogate decât în măsura în care ele intră în contradicție cu Carta, iar ele pot fi folosite în continuare pentru a lămurii situațiile reglementate ambiguu de Cartă.

În doctrină, s-a afirmat că legitima apărare a statului agresat nu încetează când Consiliul de Securitate adoptă o rezoluție; acesta trebuie să intervină decisiv, făcând inutilă și redundantă acțiunea statului-victimă.¹² În realitate, oricât de energic ar interveni O.N.U., tot au nevoie de ajutorul localnicilor. Cunoașterea terenului e importantă pentru câștigarea luptei. În plus, chiar după învingerea agresorului, conflictele pot continua cu anumite grupări care nu vor să se predea. De multe ori urmează o lungă perioadă de anarhie după încheierea oficială a conflictului; cine ar trebui să men-

11. Nicole Deller și John Burroughs, *Jus ad bellum: law regulating resort to force*, Human Rights Magazine, iarna 2003, p. 2, site-ul <http://www.abanet.org>.

12. Antonio Cassese, *Op. cit.*, p. 355.

Legitima apărare a statelor

țină ordinea în această situație, care este rezultatul agresiunii?

Doctrina a subliniat unele minusuri ale acestei reglementări. În primul rând, capacitatea distructivă a forței armate trebuie să fi rămas la nivelul anului 1945 pentru a fi asigurată în fiecare caz efectivitatea legitimei apărări. Ideea că o mică putere ar putea să riposteze în legitimă apărare după ce a făcut obiectul unei lovituri nucleare masive frizează absurdul.¹³ În al doilea rând, ar trebui ca sistemul de securitate colectivă proiectat prin Cartă să funcționeze fără greș. Până în prezent, practica demonstrează inacțiunea Consiliului de Securitate într-o paletă largă de situații internaționale. Atunci când e implicat în conflictul armat un membru permanent, un aliat al unui membru permanent sau orice alt stat ale cărui interese un membru permanent înțelege să le protejeze, Consiliul de Securitate nu va acționa. Pe lângă acestea, trebuie să existe proporții comparabile între forțele armate ale statelor și în general între capacitățile lor combative. Ipotetica similitudine dintre agresor și agresat din dreptul intern lipsește cu desăvârșire în dreptul internațional.

Alte reglementări ce privesc legitima apărare sunt diferitele rezoluții ale Consiliului de Securitate. Dintre ele, cea mai inovativă în domeniu este Rezoluția nr. 1368 din 12 septembrie 2001 (la o zi după atacurile teroriste îndreptate împotriva S.U.A.). În esență, ea condamnă terorismul, ca amenințare la adresa păcii și securității internaționale și recunoaște dreptul Statelor Unite ale Americii la autoapărare, lăsând la latitudinea statului agresat mijloacele și metodele de

13. Valentin Constantin, *Drept internațional public*, suport de curs, ID 2006/2007, p. 93, site-ul <http://www.scribd.com>.

retaliere.¹⁴ Formularea „ajută, sprijină și primesc“ sugerează că intră sub incidența acestei rezoluții nu numai „făptașii“, ci și eventualele organizații sau organisme politice care se fac vinovate de găzduirea teroriștilor.

În ce privește legitima apărare, nu poate fi transferat în dreptul internațional standardul din dreptul intern.

În dreptul intern, condițiile de exercitare care fixează conținutul legitimei apărări sunt restrictive, deoarece în sistem există la îndemâna celui lezat mijloace de apărare de o eficacitate net superioară celor existente în mediul internațional.¹⁵

Legitima apărare a statelor nu poate fi redusă la o sumă a drepturilor individuale de legitimă apărare, deoarece armatele care-și apără statul nu se pot conforma regulilor de proporționalitate stabilite pentru legitima apărare individuală.¹⁶ Soldații care luptă într-un război defensiv au voie să ucidă soldații inamici de la distanță, pe când legea penală internă nu permite cetățenilor să ucidă pe cei care nu-i amenință direct. Acest fapt e justificat printr-o teorie liberală conform căreia armata statului în cauză nu apără doar viețile și proprietățile cetățenilor, amenințate de agresor, ci și statul în sine, cu teritoriul și instituțiile sale. Aceasta necesită un uz de forță care nu e permis în autoapărarea individuală, care se referă la o situație diferită, în ciuda similarității terminologiei.

Legitima apărare din dreptul internațional poate fi un răspuns la un atac indirect, ceea ce respinge din start analo-

14. <http://athenian-legacy.com/ro>.

15. Valentin Constantin, *Op. cit.*, p. 93.

16. David Rodin, *War and Self-Defense*, p. 2, site-ul <http://goliath.ecnext.com>.

Legitima apărare a statelor

gia cu mecanismul legitimei apărări din dreptul intern.¹⁷ Este cazul legitimei apărări colective, în care statele legate de statul-victimă printr-un tratat de alianță militară vor interveni cu titlul de legitimă apărare colectivă chiar și în absența violării de către statul agresor a vreunui drept sau interes propriu al intervenienților.

În doctrina liberală se susține că legitima apărare se bazează pe conceptul de stat legitim. Așadar, tiranii nu au drept de autoapărare în războaiele cu motivație umanitară, care urmăresc înlăturarea lor.¹⁸ În consecință, nici soldații care luptă în armatele lor nu au drept de autoapărare națională. Această doctrină nu poate explica de ce guvernele nelegitime au drepturi defensive împotriva războaielor de agresiune sau altor acțiuni neumanitare, deși ele nu apără instituții democratice. Totuși, aparenta contradicție are o explicație logică. Cetățenii conduși de tirani nu au avut șansa să-și delege autoritatea în mod legal unui guvern, inclusiv autoritatea de a-i apăra de atacurile străine. Dar ei au dreptul de a fi apărați, la fel ca și cetățenii din statele democratice. De vreme ce tiranul controlează toate resursele statului, inclusiv armata și armamentul, doar el poate apăra statul de agresiuni. Așadar, el are obligația de a-și apăra cetățenii, deși nu a fost autorizat să o facă.

În opinia mea, tiranii capătă drept de autoapărare și în războaiele cu motivație umanitară, dacă trupele străine ignoră principiul proporționalității intervenției și încep să încalce chiar ele drepturile pe care pretind că le apără, ucigând numeroși civili și provocând distrugerii masive.

17. Valentin Constantin, *Op. cit.*, p. 93.

18. David Rodin, *Op. cit.*, p. 4.

O problemă interesantă se ridică în cazul embargoului impus unor state cu privire la arme. Dacă o țară are dreptul la legitimă apărare, dar i s-a interzis accesul la arme, oare acest drept nu rămâne fără conținut?¹⁹ Statele aflate în asemenea situație au cerut Consiliului de Securitate să ridice embargoul. În unele cazuri (Bosnia, Liberia, Somalia), Consiliul a menținut embargoul, în alte cazuri (Rwanda, Sierra Leone) l-a modificat astfel încât să nu includă armele destinate guvernului.

În opinia mea, orice drept devine o noțiune vidă când nu mai există mijloace concrete de exercitare a lui. Teoretic, așa se întâmplă în cazul embargoului de arme. În practică, un asemenea embargou doar favorizează comerțul ilicit.

---

19. Matthew D. Vandermyde, *Arms Embargoes and the Right of Self-Defense in International Law*, site-ul <http://works.bepress.com>.